

Ett svenskt Leijon: Ett liv i underrättelsevärlden

Jan Leijonhielm
Stockholm: Medströms Bokförlag 2022
287 sider. ISBN 9789173291767

Omtalt av **Tom Røseth** [førsteamanuensis, Forsvarets høyskole / Stabsskolen, troseth@mil.no]

Jan Leijonhielm, en svensk nestor i etterretning, har forfattet sine personlige erfaringer og faglige vurderinger innen etterretning. Leijonhielm gir et godt bilde av svensk etterretning uten å trå hardt på tærne til sine tidligere arbeidsgivere. Det er en iboende frykt i etterretningstjenester at tidligere ansatte skal skrive bok om sine opplevelser. Her kommer både Leijonhielm og svensk etterretning forholdsvis godt ut av det.

Bøker om etterretningstjenester er ofte basert på et kritisk utenfra-blikk, forfattet av aktører som ønsker å avsløre antatt mislighold basert på tvilsomme kilder, misfornøyde tidligere ansatte med mindre befatning av sakens kjerne eller som lar seg intervjuet sent i livet. Slike bøker gir sjeldent et godt bilde av reelle forhold i etterretningstjenester, og kan inneholde konspirasjonsteorier som er svakt eller mangelfullt belagt. Det er derfor interessant å lese en bok av en som har god kunnskap fra innsiden i svensk etterretning, og som balanserer åpenhet opp mot hva som kan være skadelig for svenske nasjonale interesser. Forfatteren tier derfor om mye. Likevel tar han opp berettiget kritikk mot, og dilemmaer rundt, aktører og strukturer tilknyttet svensk etterretning. Leijonhielm formidler interessante forhold mellom etterretning og beslutningstagere, både politiske og militære. Nedsiden med slike bøker er at

de kan fremstå konforme overfor etterretningstjenestene. Samtidig er det få slike nordiske bøker, og den gir et godt bidrag. Til tross for avgrenset åpenhet fremstår boken tillitvekkende og opplyser godt om etterretningstjenestenes rolle med deres suksesser, feiltrinn og mangler.

Forfatteren har valgt å presentere innholdet i boken *Ett svenskt Leijon* i to deler. Første del er en historisk gjennomgang av forfatterens egen reise og erfaringer i svensk etterretning. Andre del inneholder mer generelle problemstillinger i etterretningsfaget, gjerne med historiske eksempler eller i kontekst av den russiske invasjonen av Ukraina. Strukturen har nok lettet forfatterens skriving av boken, men fremstår noe brokete og medfører en del gjentakelser.

Leijonhielms karriere er interessant å følge fra det Öst Ekonomiske Byrån (ÖEB), Informasjonsbyrån (IB) og det som nå er Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI). ÖEB drev med økonomiske analyser av østblokklandenes økonomiske utvikling. IB bedrev hemmelig etterretningsinnhentning og organisasjonen ble avslørt i 1973. Det er tiden i IB som nok er det mest interessante, selv om forfatterens rolle i oppbygging av kunnskapsmiljøer i ÖEB og FOI frembringer gode anekdoter. Sverige fremstår gjennom denne boken som erfarne på kunnskapsutveksling og karriereskifter mellom etterretningsmiljø og forskermiljø, noe som styrker begge miljøene.

Det er interessant at forfatteren utreder risikoer og utfordringer med å rekruttere menneskelige kilder, spesielt i og fra autoritære stater som tidligere Sovjetunionen og nå Russland. Disse har svært aktive etterretnings- og sikkerhetstjenester, og personer herfra kan karakteriseres som såkalte harde mål. Moskvas praksis om å bruke sine ambassader som base for etterretningsoperasjoner er i dag åpenbar, aktualisert med senere *persona non grata*-erklæringer av russisk ambassadepersonell i europeiske og nordiske land. Russiske etterretningstjenester foretrekker føtter på bakken. For å speile reaksjonen erklærer Russland ekte diplomater som uønsket, for, som Leijonheim skriver, Sverige anvender ikke ambassaden i Moskva for å rekruttere og drive kilder. Dette er noe som trolig er dekkende for andre nordiske land. Norges utenriksminister Anniken Huitfeldt har for eksempel fremsatt at intet norsk ambassadepersonell i Russland er fordekte etterretningsoffiserer.

Videre vektlegges Sveriges samarbeid med Nato-land. Innen etterretnings-samarbeid var det ingen illusjoner om Sveriges sikkerhetspolitiske forankring med spesielt behov for samarbeid med USA og Storbritannia. Boken tar opp problemer med varsling og etterretning i autoritære regimer, og trekker paralleller mellom Sovjetunionen og dagens Russland. Etterretningstjenestene her velger å frembringe informasjon som ikke motsier ledernes politikk og oppfatninger. Etterretning som en korrigering og «sannbringer» av informasjon er dermed noe som ligger i russisk kultur og politiske system. Etterretningstjenester gjenspeiler samfunnet de springer ut av. Ledere i Russland kan dermed oppfattes som å eksistere i en parallell verden, som Angela Merkel så godt uttalte etter samtaler med Vladimir Putin etter den russiske okkupasjonen av Krym. Putin gikk senere til full invasjon av Ukraina, etter å ha rådført seg med en begrenset krets av rådgivere. Pandemien, korrupsjon, maktspill

og vrent verdensbilde om russiske imperieambisjoner gir utslag i beslutninger som har vist seg å være katastrofale.

I slutten av boken anbefaler Leijonhielm å endre strukturen i svensk etterretningsverden til mer sømløs samhandling, enten gjennom flere tematiske sentre (*fusion centres*), eller gjennom en australsk eller britisk modell hvor et koordineringssenter for bred etterretningsanalyse basert på tjenestene, diplomati og academia er underlagt statsministeren. Et slikt senter ville kunne hindre agenda-styrte vurderinger fra statsministeren, ministre eller fra en tjeneste. Det ville også gi en bedre oversikt, bedre kommunikasjon mellom aktørene og bedre samarbeid på tvers av sektorer. Samarbeid mellom tjenestene blir aktualisert hver gang samhandling og informasjonsflyt synes å feile. Et nylig tragisk eksempel er terrorskytingen mot det skeive miljøet i Oslo i 2022, som kunne ha vært forhindret. Her hadde Etterretningstjenesten evnet å samle inn nødvendig informasjon til å varsle Politiets sikkerhetstjeneste (PST). Feilen oppstod enten på måten etterretningen ble overlevert, manglende tillit i PST til etterretningen eller i PSTs manglende håndtering av informasjon og overlevering til politiet.¹

Alt i alt er boken absolutt verdt å lese, og den kommer med gode innsikter i problemet med evnen til å varsle. Til tross for gode sensorer og analysemetoder bommer etterretningstjenester tidvis på å varsle store hendelser som Sovjetunionens fall grunnet byråkratiske feilslåtte prosesser, menneskelige feilslutninger eller uheldig påvirkning fra beslutningstagere. Små stater har også begrensede ressurser, både i innsamling og analyse. Det er derfor ikke fornuftig å se på de store statene når vi skal reformere etterretning i de nordiske landene. Vi har mindre ressurser og er i stor grad avhengige av etterretningssamarbeid for å dekke kriser, spesielt i områder med tradisjonelt lavere prioritet. De nordiske etterretningstjenestene er meget gode på den umiddelbare og langsiktige trusselen Russland utgjør for nordisk og europeisk sikkerhet. Etterretningssamarbeid med store allierte som USA og Storbritannia er nødvendig, ettersom mange trusler er felles, spesielt Russland, Kina, terror og cyber, samt den raske teknologiutviklingen. Uansett er det essensielt med god egenevne innen etterretning for å beskytte og fremme de nordiske landenes nasjonale interesser.

---

¹ Kudos. (2023). *Rapport fra 25. juni-utvalget. Evaluering av PST og politiet*. <https://kudos.dfo.no/dokument/33456/rapport-fra-25-juni-utvalget-evaluering-av-pst-og-politiet>